

เจริญอายุ วรรณะ สุขะ พละ นั้น ตามกุศลวิบากสามารถโดยประสงค์ทุกประการ เมื่อจะกล่าวอปายนกิจ ที่เป็นไปแก่มนุษยนิกรในโลกตามปากคติกสมัย ไม่นิยมเฉพาะพุทธรูปบาทกาลแล้ว ให้ปราชญ์ผู้ปรีชาฟังแจกประเภทอุทมบุคคล ผู้เจริญผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นที่ค่านับนั้นเป็น ๓ คือชาติวุฑฒะ ผู้เจริญโดยชาติ ๑ วยวุฑฒะ ผู้เจริญโดยวัยอายุกาล ๑ ฤณวุฑฒะ ผู้เจริญโดยคุณความดี ๑

พระพุทธรูปปางอโงก

ไม่ค่านับประพตติต่ำคนแก่ท่านผู้นี้แล้ว ก็จะก่อให้เกิดความพิโรธ แล้วจะทำให้เกิดโทษทุกข์ภัยแก่เราโดยอาฆาตอุบายต่างๆ ยากที่จะหลบหลีกรักษาระวังตน ควรที่เราจะฟังค่านับบนอบ ตามมหาชนประพตตินั้นเกิด ก็จะเป็นอุบายวิเศษอันล้ำเลิศ ป้องปิตทุกข์ภัยพินาศอันนั้นเสีย อย่าให้มีมาพ้องพาน บุคคลผู้นั้นมารำพึงโดยนัยเป็นต้นเช่นนี้แล้ว ก็ไม่ประพตติกายวจือการอันเป็น

พระพุทธรูปปางสมาธิ

ชาติสูง ตระกูลสูงนั้นโดยอาการอันดีงาม พร้อมทั้งกายวาจาจิต อันนั้นเห็นชัดว่า จะเป็นกุศลจริตส่วนอปายนมัยบุญนี้ ประหนึ่งอปายนวิธีซึ่งพราหมณ์ปุโรหิตได้ประพตติแก่ที่ฆาฏุมาร แต่ครั้งยังประดิษสถาน ณ ภายในคัพโกทมณฑลณเดันั้น ชรอยพระโบราณาจารย์เจ้าจะเห็นเนื้อความตามต่างแห่งอธยาศัย ไม่นิยมชาติวุฑฒบุคคลเป็นหนึ่งใน ในความเป็นวัตถุแห่งอปายนกุศลถ้าย

พระพุทธรูปปางสมาธิ

ดังนี้ มีความว่า ชนทั้งหลายเหล่าใด มักเคียดรื้อนรังเกียจด้วยโคตรแล้ว กษัตริย์เป็นผู้ประเสริฐสิ้น รังเกียจในชนหมู่นั้น ท่านผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะแล้ว ผู้นั้นย่อมเป็นผู้ประเสริฐในหมู่เทพยตามนุษย์เหมือนจะนั้น ด้วยบรรยายนี้ เป็นอรรถสาธกทัฬหีคมสถาน ควรให้ปราชญ์ผู้ปรีชาญาณทราบชัดว่า แม้ถึงมนุษยพิเศษ ผู้เจริญด้วยชาติโคตรกุลสมบัติ ก็เป็นวัตถุที่ตั้งแห่ง

พระพุทธรูปปางสมาธิ

“**สามมฤตา พุรหมฤตา**” ประพตติเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่สมณะและพราหมณ์ “**กุลเถ เชฏฐาปจายิโน**” ค่านับบนอบท่านผู้เจริญในตระกูล ดั่งนี้บ้าง เป็นที่สองแห่งมาตาปิตุปฏิฐานธรรมซึ่งแสดงไว้ว่า

“**มาตาเปติ ภรฺ ชนตุํ กุเล เชฏฐาปจายินํ**”
สัตว์ผู้เลี้ยงมารดาบิดา ผู้ค่านับท่านผู้ใหญ่ในตระกูล ดั่งนี้บ้าง บุคคล

พระพุทธรูปปางสมาธิ

ให้เกิดในตระกูลสูง ดั่งวิสัยชชามาแล้ว ณ เบื้องต้น เพราะเหตุนั้น บัณฑิตชาติสาธุชนพึงทำความไม่ประมาท และอาทรเอื้อเฟื้อในอปายนมัยบุญกิริยา อันมีอานิสงส์พิเศษต่างๆ มาก ดังที่ได้วิสัยชชามา ด้วยประการฉะนี้.

เป็น ๓ ฉะนี้ ในวุฑฒะบุคคล ๓ นั้น มนุษย์นรชนใด สูงโดยชาติ ที่มหาชนนับถือว่าเป็นใหญ่ในประเทศนั้น ๆ มีกษัตริย์มหาศาลและราชกุลิคมมนุษย์เป็นต้น มนุษย์นรชนนั้นชื่อว่า ชาติวุฑฺโท ผู้เจริญโดยชาติ มนุษย์นรชนใดมีวัยอายุ กาลมาก มนุษย์นั้นชื่อว่า วยวุฑฺโท ผู้เจริญโดยวัย ผู้ใหญ่โดยอายุกาล มนุษย-ชนใดมีคุณสมบัติ ความดีในสันดานมาก มนุษย์นั้นชื่อว่า ฤณวุฑฺโท ผู้เจริญ

พระพุทธรูปปางสมาธิ

วิสกาอันใด คงค่านับบนอบอยู่ตามวิสัยท่านผู้ชาติสูง ตระกูลสูง ไม่ให้พิโรธ ร้าวราน ความค่านับในท่านผู้เจริญโดยชาติซึ่งบุคคลมาประพตติด้วยอธยาศัย เช่นนี้ จะไม่ฟังเป็นอปายนมัยกุศล จะเป็นแต่อุบายสมบัติให้เกิดความสรรเสริญ และรักษาคนให้พ้นทุกข์ภัยในปัจจุบันเท่านั้น เมื่อบุคคลมารำพึงว่า ท่านผู้นับบริบูรณ์ด้วยชาติอันประเสริฐตระกูลสูง เหตุมีบุญกุศลสุจริตได้สั่งสม

พระพุทธรูปปางสมาธิ

เดียวได้ฉะนี้แลหรือ จึงได้พรรณนาเนื้อความแสดงรูปแห่งอปายนกุศล เว้นชาติวุฑฒะเสีย ยกสัมปทานบุคคลขึ้นแต่ผู้เจริญวัยเจริญคุณว่า “**วยสา คุเเมทิ จ เชฏฐานํ**” แก่บุคคลทั้งหลายผู้ใหญ่โดยวัย อนึ่ง โดยคุณทั้งหลาย ดั่งนี้ ดั่งวิสัยชชามาแล้ว ณ เบื้องต้น เมื่อจะปรารภมนุษยพิเศษ คือชาติวุฑฒบุคคล ด้วยอปายนวิธีแล้ว กล่าวตามกาลกลียุคสมัย อันเป็นไปอยู่บัดนี้ พุทธาทิ-

พระพุทธรูปปางสมาธิ

อปายนธรรม เมื่อผู้นำค่านับแม้จะไม่มีกุศลฉันท ทำด้วยกลัวภัยเป็นเบื้องหน้า ไม่เป็นอปายนมัยบุญญกิริยาคฤแล้ว ก็เป็นอุบายสมบัติรักษาคนให้เป็นสุขในปัจจุบันชาติ แม้พุทธาทิกายิตโอวาทก็ได้สอนไว้มีเนื้อความว่า อันกษัตริย์ผู้บริบูรณ์ด้วยชาติ เกิดครอบงำชนชาติอื่น มียศ คืออิสสริยะแลบริวารนรชนผู้ใดผู้หนึ่ง เมื่อมารักษาชีวิตแห่งคนจะให้พ้นพินาศอันตรายราชทัณฑ์

พระพุทธรูปปางสมาธิ

ผู้เจริญวัยนี้ เป็นที่ตั้งแห่งความค่านับ ทว่าทั้งคตโลกคติธรรมทุกประการ บุคคลผู้เจริญคุณความดีในสันดานนั้น ก็เป็นที่ตั้งแห่งความค่านับของบัณฑิต ทั้งคฤหัสถ์บรรพชิตมมนุษย์และเทพยดา เว้นไว้แต่อภิวาทนกิริยาไหว้กราบ ซึ่งพระพุทธรบัญญัติตรัสห้ามตามวินัยปริยายเท่านั้น เมื่อจะเพ่งเฉพาะแต่คุณธรรมเป็นประธานฝ่ายเดียวแล้ว ก็ควรค่านับบนอบอยู่เสมอเป็นนิจนินันตร์ ด้วย

โดยคุณ ผู้ใหญ่โดยความดี จะแสดงความค่านับแก่ท่านผู้เจริญโดยชาตินั้นก่อน มนุษยชนเมื่อมาค่านับบนอบแก่ท่านผู้เจริญโดยชาตินั้น จะฟังเป็นกุศล อปายนมัยนี้บ้าง จะไม่ฟังเป็นอปายนมัยกุศล เป็นแต่อุบายรักษาคนให้พ้นภัยในปัจจุบันบ้าง ตามสมควรแก่อธยาศัยแห่งผู้ค่านับนั้น ๆ แท้จริง เมื่อบุคคลมารำพึงเห็นว่าท่านผู้นับบริบูรณ์ด้วยชาติ เป็นที่ค่านับแห่งประชุมชน เมื่อเรา

พระพุทธรูปปางสมาธิ

บำเพ็ญไว้แต่ปางก่อน เพราะปราบปรามโลกะ โทสะ โมหะเป็นต้นเสียให้เบาบางวิเศษกว่าสามัญสัตว์ กุศลจริยาสัมมาปฏิบัตินั้น ควรที่สาธุชนจะค่านับเป็นธรรมคารวะธรรมบูชา แม้ท่านจะน้อยวัยอายุกาลและคุณความดีในสันดานยังไม่แจ่มชัด ก็ควรค่านับต่อกุลสมบัติซึ่งเป็นมูลเหตุนั้น บุคคลมารำพึงปรารภกุศลธรรมโดยนัยเป็นต้น ฉะนี้แล้ว ประพตติค่านับต่อท่านผู้เจริญโดย

พระพุทธรูปปางสมาธิ

บัณฑิตสรรเสริญมนุษย์ กษัตริย์ตามเหตุสมบัติคือชาติและโคตร สรรเสริญท่านผู้พร้อมไตรวิชาและจรณะว่า ประเสริฐฝ่ายคุณสมบัติ ดังมาในกาลาสนันัง-กุมารพรมภายิต ซึ่งสมเด็จพระนราสภธรรมสามิศร ทรงอนุมัตินำถวายตามว่า

“ชุตติโย เสฏฺโง ชนเ ตสุมี
เย โคตตปฏิสาริโน
วิชชาจรณสมฺปนฺโน
โส เสฏฺโง เทวมานุเส”

พระพุทธรูปปางสมาธิ

แล้ว อย่าฟังดูหมิ่นว่าเด็กว่าเล็กดั่งนี้เลย ฟังค่านับเกิด แม้ชาติวุฑฒบุคคลก็เป็นที่ตั้งแห่งอปายนธรรม ด้วยประการฉะนี้ ฝ่ายผู้เจริญวัยอายุกาลนั้น ควรค่านับด้วยวิธีการกราบไหว้เป็นต้น ครบทุกประการ กิจนั้นเป็นมนุษยธรรม สัมมาปฏิบัติที่ ๓ ซึ่งได้สรรเสริญไว้ตามลำดับว่า “**เมตฺเตยฺยา เปตฺเตยฺยา**” มนุษย์ทั้งหลายเหล่านั้น ประพตติเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่มารดาและบิดา

พระพุทธรูปปางสมาธิ

อปายนวิธีนั้น ๆ ตามสมควร.

แลอปายนมัยบุญญกิริยา ซึ่งแล้วด้วยเจตนาเครื่องค่านับนี้ มีความปราศแห่งถัมกะและอดิมานะเป็นปปฏิฐาน เป็นเหตุใกล้ที่จะให้บุคคลได้ปฏิบัติ มีความสรรเสริญในปัจจุบันและสุคติภพเป็นเบื้องหน้า เป็นอานิสงส์โดยสามัญอิฐวิบาก แต่ผลพิเศษซึ่งเป็นอติสัยเห็นประจักษ์ชัด คือเป็นหนทางนำผู้ปฏิบัติ